

עיונים לפרשת אמור עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

האם כהן עולה לתורה לפני תלמיד חכם?

הרב ש"י לוי

הרמב"ם בפירוש המשניות⁶ מתייחס למנהג הרווח, אולם מקשה עליו קושיות חמורות:

"דע שדבר זה המפורסם בכל מקום שיהא הכהן קורא בבית הכנסת ראשון בין שהיה תלמיד חכמים או עם ארץ, בין שהיה שם מי שגדול ממנו בחכמה או שלא היה,

הרי הוא דבר שאין לו שום יסוד בתורה כלל, ולא נזכר דבר זה בתלמוד, ואינו הענין המכוון אליו בהלכה זו..."

הרמב"ם מקשה מספר קושיות על מנהג זה:

א. **הגמרא במגילה**⁷ מספרת שרב הונא ורב, למרות שלא היו כהנים, עלו לתורה לפני הכהנים מפני שהיו ת"ח גדולים.

ב. **המשנה בהוריות**⁸ כותבת שכהן קודם ללוי ולישראל רק כאשר הם שווים בחכמה. אולם "אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ - ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ".

ג. **מהגמרא במגילה**⁹ משמע שאסור להקדים כהן עם הארץ לתלמיד חכם:

"אמר רבי יוחנן: כל תלמיד חכם שמברך לפניו אפילו כהן גדול עם הארץ - אותו תלמיד חכם חייב מיתה"

מכח שאלות אלה סובר הרמב"ם¹⁰ שאין למנהג זה יסוד בהלכה. וכותב את ההלכה על פי דעתו:

"אלא סדר העניין... הכהן קודם ללוי והלוי לישראל... **במה דברים אמורים כשלא היה שם גדול ממנו בחכמה** כגון שהיו שם כהן ולוי וישראלים והיו כולם בדרגה אחת בחכמה ולא היו גדולים זה מזה, אז חוזרים אחרי קדימת היחס, ומקדימין הכהן ואחריו הלוי ואחריו הישראלי... וכן אמרו רב... קרא ראשון במקום כהן מפני שהיה גדול בחכמה מן הכהנים שהיו שם. **ואין בזה שום מחלוקת**."

בזמן שבת המקדש היה קיים, קדושתם וייחודם של הכהנים ביחס לשאר העם היה בולט מאוד. העם הרימו 'תרומה גדולה' לכהנים, ורק הכהנים יכלו להיכנס לתוך ההיכל ולעשות חלק מעבודות המקדש. אולם גם בימינו, יש ביטוי מיוחד לכבודם וקדושתם של הכהנים. יש מצווה לקדש את הכהנים ולתת להם להיות ראשונים לכל דבר שבקדושה. המקור לדין זה נמצא בפרשתנו:

"וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה לך כי קדוש אני ה' מקדשכם"¹¹

מפסוק זה לומדת הגמרא²:

"תנא דבי רבי ישמעאל: וקדשתו - לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון (עולה ראשון לתורה), ולברך ראשון (בברכת המזון), וליטול מנה יפה ראשון".

הרמב"ם³ מבאר שטעם המצווה לכבד ולקדש את הכהנים נובעת מכבוד בית המקדש:

"עוד הגדיל מעלת עובדיו (של בית המקדש) ונבדלו הכהנים והלויים, וצוה להלביש הכהנים בגדים נאים ומלבושים יפים וטובים בגדי קדש לכבוד ולתפארת... **והמכוון שתהיה לבית גדולה ותפארת אצל הכל**"

הרמב"ם מבאר שהכבוד המיוחד שניתן לכהנים, משרתי ה' במקדש, יוצר אצל האדם תחושת כבוד לבית המקדש עצמו. נראה שהרמב"ם למד זאת מהפסוק הנ"ל. התורה מצוה לקדש את הכהן, משום ש"**את לחם אלקיך הוא מקריב**". העבודה במקדש היא סיבת נתינת הכבוד לכהן.

עליית כהן עם הארץ לתורה לפני ישראל ת"ח

אחד הביטויים המעשיים לדין "וקדשתו" הוא בקריאת התורה. ההלכה הרווחת היא שהכהן עולה תמיד ראשון לתורה, אפילו לפני ת"ח ולכאורה כך עולה **מהמשנה ביטוי**⁴: "ואלו דברים אמרו מפני דרכי שלום⁵ **כהן קורא ראשון** ואחריו לוי ואחריו ישראל".

לים' לעלות במקומו כדי שהדבר לא יעורר מריבה וקנאה בין המ"ת תפלים שאותם לא כיבד הכהן.

6	גיטין ה, ח
7	כב, א
8	פרק ג, משנה ח
9	כה, א
10	שם

1	ויקרא כא, ח
2	גיטין נט, ב
3	מורה נבוכים ג, מה
4	גיטין ה, ח
5	יש לציין שאמנם המשנה אמרה שטעם התקנה הוא מפני דרכי שלום, אך זה אינו הטעם לכך שדווקא הכהן הוא הראשון, אלא לכך שבכלל תיקנו שיהיה סדר מסוים. עליית הכהן דווקא כראשון היא משום המצווה לקדש ולכבד כהנים. כך עולה מפירוש הרמב"ם למשנה זו.

הגמרא מבארת שהקדמת הכהן היא מדין "וקדשתו", וחז"ל הוסיפו לתקן שכהן שאמור לעלות ראשון לא יוכל לכבד 'ישראל'

בהמשך דבריו הבית יוסף כותב שכדי לקיים את דברי המנהג, יש לבאר **שהמשנה בגיטין**¹⁵ שכותבת שכהן קורא ראשון מפני דרכי שלום, אמר רה אף באופן שיש שם תלמיד חכם גדול ממנו. וראיה לפירוש זה מביא הב"י מדברי הגמרא. הגמרא¹⁶ מביאה את סדר העלויות שלאחר הכהן והלוי וכותבת:

"**אחריהן** (לאחר הכהן והלוי) **קוראין ת"ח** הממונין פרנסים על הצ' בור..."

מדברי הגמרא עולה שתלמידי חכמים מנהיגי הציבור עולים לתורה **רק לאחר** הכהנים והלוויים כמו המנהג הרווח.

בהמשך דבריו הב"י מיישב את קושיות הרמב"ם וכותב. שאף **שהג' מרא בהוריות** כתבה שתלמיד חכם ממזר קודם לכהן עם הארץ (כפי שהביא הרמב"ם בקושיה השניה), **והגמרא במגילה** כתבה שאסור לת"ח לתת לכהן לברך לפניו (כפי שהביא הרמב"ם בקושיה השלי' שית), גמרות אלו אמורות רק לעניין ברכת המזון ולא לעניין עליה לתורה. כיון שבקריאת התורה חז"ל תיקנו שכהן יעלה לתורה ראשון כדי למנוע מריבות בבית הכנסת, ממילא הקדמת הכהן אינה גורמת לזלזול בכבוד התורה ותלמידי חכמים שהרי הדבר נעשה מכח תקנת חז"ל.

הב"י כותב שגם את העובדה שרב ורב הונא עלו ראשונים לתורה (כפי שהביא הרמב"ם בקושיה הראשונה) ניתן ליישב עם המנהג:

"ומיהו... אם בא לחלוק כבוד לאדם גדול ומופלג דכולהו כהני כייפי ליה (ת"ח שכולם כפופים לו כולל הכהנים שבבית הכנסת) לעלות רא' שון הוא רשאי כדאשכחן דרב ורב הונא הוו קרו בכהני **אלא שבדורות הללו לא הקפידו הגדולים לעלות ראשונים וטפי עדיף להו לעלות בסוף העולים ולעולם גדול שבציבור עולה בסוף ועל ידי כך לא הוצרכו הכהנים למחול כבודם לגדולי הדור**".

לסיכום: למעשה **בעליה לתורה** יש לקרות לכהן ראשון גם לפני תלמידי חכמים. אלא שאם נמצא בבית הכנסת גדול הדור הרשות ביד הכהן לתת לו לקרוא ראשון. **ובברכת המזון**, על פי הב"י תלמיד חכם קודם לכהן.

הרמב"ם כותב שכהן קודם ללוי ולישראל רק כאשר הם שווים בחכמתם. אולם כאשר ה'ישראל' גדול בתורה מהכהן, ה'ישראל' קודם.

אמנם, למרות שבפירוש המשניות הרמב"ם דחה את המנהג הרווח שכהן עולה לתורה לפני ת"ח הגדול ממנו, מעניין לראות **שבספר משנה תורה**¹⁴ הרמב"ם מביא מנהג זה להלכה למעשה ללא כל הס' תייגות ממנו:

"בכל קריאה וקריאה מאלו כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, **ומנהג פשוט הוא היום שאפילו כהן עם הארץ קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל**"

את ספר משנה תורה הרמב"ם כתב לאחר שכתב את פירושו למשנה, כך ש'המשנה האחרונה' של הרמב"ם היא על פי המנהג שכהן קודם גם לתלמיד חכם.

אולם, יש לשים לב שהרמב"ם לא מביא זאת כהלכה פסוקה אלא רק כותב שזה המנהג הרווח. א"כ, נראה שהרמב"ם לא חוזר בו מדב' ריו בפירוש המשנה. הרמב"ם למד מסוגיות הגמרא שהעיקר להלכה שתלמיד חכם קודם לכהן, אלא שלמעשה העולם נהג שכהן קודם גם לתלמיד חכם, ולכן הכריע הרמב"ם שיש לנהוג כמנהג העולם. וכך פסק גם **השולחן ערוך**¹²:

"**המנהג הפשוט** שאפילו כהן עם הארץ קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל"

לאור קושיות הרמב"ם על המנהג, יש להבין מדוע בסופו של דבר הכריע כמותו. **האור זרוע**¹³ ביאר שלמרות שהעיקר להלכה שתלמיד חכם קודם לכהן, אין לשנות מהמנהג הרווח משום דרכי שלום:

"מיהו עתה שכבר נהגו קורא אפילו כהן עם הארץ לפני ת"ח ישראל **הואיל ונהגו כך יש להם לקיים המנהג מפני דרכי שלום**"

אולם גם לפי דבריו, אין זה מסתבר שמנהג הנפוץ בכל ישראל אין ביסוס. וכן כותב **הבית יוסף**¹⁴ וזה לשונו:

"ואף על פי שהרמב"ם תמה על המנהג ולא יישבו, **על כל פנים צריך לתת טעם למנהג זה שהוא פשוט בכל מקום ואין ראוי לומר שב' טעות נתפשט**".

15 גיטין ה, ח
16 גיטין ס, א

11 הלכות תפילה יב, יח
12 אורח חיים קלה, ד
13 חלק ב, הלכות שבת סימן מב
14 סימן אורח חיים סימן קלה